

Dumitru Velea

Mihai Eminescu – 120 de ani de la moarte

LA O ANIVERSARE. DESPRE „CEA MAI SCUMPĂ RELIQUÉ LITERARĂ”

În 1904 revista **Familia** se afla la a patruzecoa aniversare; din 1865 și până la această dată, neîntrerupt, unul dintre marii editori semna: „*Proprietar, redactor responsabil și editor: IOSIF VULCAN*”. Cu această ocazie, el publică un dublu „*numer jubiliar*” (21 – 22; 27 mai/9 iunie 1904), cu saluturi, începând cu cel al Academiei Române, al Reginei Elisabeta și sfârșind cu ale celor din urmă colaboratori. Acestuia îi mai adaugă un alt număr dublu (23–24, 10/23 iunie 1904) cu descrierile jubileului **Familiei** la Oradea-Mare și-n care publică și discursul său de mulțumire tuturor care în cei patruzeci de ani au stat alături de sine, sprijinindu-l în afirmarea culturii naționale în această parte a provinciilor românești, făcând din revistă un „*bastion al românismului*”. „*Ziua de astăzi este o sărbătoare națională românească* – spune neobositul editor – *unde frații mei Români și surorile mele românce, toți și toate într-un gând, ridică un comun altar cultului strămoșesc, se-nchină cu devoțiune Geniului național...*” Nu este întâmplător că tocmai la această revistă își trimite Eminescu primele versuri și că Iosif Vulcan îl debutează; că tocmai acest tânăr poet va fi acela care va solicita culturii române exigența maximă, aceea de a fi **expresia geniului național al poporului nostru** și că tocmai el și-a asumat-o ca nimeni altul pentru sine. În discursul său, Iosif Vulcan enumeră pe cei mai însemnați colaboratori ai săi, încadrând cu numele lor emoționantul paragraf despre Eminescu:

„*Într-una din zile, anul al doile – scrie acesta –, un nou și remarcabil talent ne surprinse din Cernăuți. Se iscălea Eminovici și scria că este numai de 16 ani. I-am romanizat numele și l-am introdus în literatură cu numele de Eminescu. Dânsul n-a protestat, ba l-a adoptat. Astfel botezul literar al lui Eminescu s-a făcut în Familia.*”

Mai mulți ani ne-a fost Eminescu unul din colaboratorii cei mai diligenți. Revăzându-l la 1883 în București, în salonul literar al lui Tit Maiorescu, unde cetise vreo șapte poezii de amor, cele mai admirabile inspirații erotice ale lui, la recomandarea dlui Maiorescu, mi le-a dat mie să le public în foaia mea. Astfel acele (Ce e amorul, Pe lângă plopii fără soț, S-a dus amorul, Când amintirile etc.) s-au publicat întâia-oară în Familia. Trimețându-i un modest onorar, poetul mi-a răspuns că acesta a fost primul onorariu ce a primit pentru lucrările sale și tocmai din Oradea-mare. Un titlu de fală aceasta pentru Familia și scrisoarea – durere numai fragment – a lui Eminescu este cea mai scumpă reliquie literară a mea din lunga carieră ce am parcurs.”

(Și, în același an jubiliar al revistei, Iosif Vulcan publică în **Familia**, nr. 38, 19 sept. / 2 oct. 1904, o poezie din junețea poetului, **Furtuna**, sub ale cărei cinci strofe așază între paranteze datarea, 1865-1869: „*Pe bolta înaltă și ’ngustă / Me uit într’ al văilor rai, / Cum Codrul în zboru-i supune? / Furtuna, copila de crai. // Pe păru-i de aur coroană / Cu colțuri de fulger și jar; / Ea apele’n cale-i aplană / Și ’ndoiaie bătrânul stejar. // Prin poarta cea ’ngustă din murii / Grădinei cetăți-mi din stânci / Cobor în adâncul pădurii / Isvoarele murmur’ adânci. // Prin nourii rupti trece luna / Și ’n sufletu-mi dor a pătruns / Și părul mi-l îmflă furtuna / Și ochii-mi se ’neacă de plâns. // În codru o creangă se ’ndoiaie, / O poartă prin frunze – și ’n prag / Un chip cu ochi mari se ivește? Ah, cât mi-ar putea fi de drag.*”)

Dar pentru a ajunge la „*cea mai scumpă reliquie literară*” pe care o păstra Iosif Vulcan, trebuie reamintite câteva date din relațiile poetului cu editorul revistei, date pe care oricine născut în Carpați are privilegiul să le afle din cea mai fragedă vârstă. Din 1865, Iosif Vulcan scotea la Pesta, pentru românii tuturor provinciilor noastre, revista cu titlul semnificativ, **Familia**. „*Este caracteristic* – spune în același discurs editorul – *că – întemeind revista în Budapesta – primul prinos al noiei publicațiuni a fost dedicat Orăzii-mari, unde mi-am făcut studiile gimnaziale și unde învățasem limba românească. Prinusul acesta a fost portretul și biografia mecenateului Nicolae Zsiga, cu care am ilustrat prima pagină a Familiei*”. Pe frontonul revistei este înfățișată o familie a artelor: în jurul tatălui, care citește poate chiar revista **Familia**, se află membrii familiei, fiecare practicând câte o artă sau meșteșug: fiul pictează, o fiică intonează la pian, o alta și mama brodează, iar bătrânul stă în picioare, ca un **lar** veghetor. O familie a artelor, a culturii, a națiunii. La cei patruzeci de ani ai săi, revista este numită, de cei care îi trimit saluturile, „*bastion al românismului*”. Acum se înțelege de ce tânărul poet își trimitea aici, în luna februarie a anului 1866, primele sale poezii. Încântat de versurile primite, Iosif Vulcan îi publică, numaidecât, în **Familia**, din 25 febr./9 martie 1866, poezia **De-aș avea**, însoțind-o cu următoarea notă redacțională: „*Deschidem cu bucurie coloanele foii noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice ne-a surprins plăcut...*”. Și, fără să-l întrebe, îi elimină terminația – *ici* a numelui, schimbându-l în **Eminescu**. În **Viața lui Mihai Eminescu**, G. Călinescu urmărește îndeaproape raporturile poetului cu redactorul revistei. Deci, în nr. 6 al **Familiei**, la **Poșta**



Maica Domnului cu Pruncul

redacțiunii, reprezentată printr-un porumbel cu un plic sigilat în cioc, se află cuvintele: „Cernăuți. M. E. Și corespondență am primi cu bucurie.” Ceea ce înseamnă că „daimonul” publicistic al poetului își cerea drepturile să vorbească; și, firește, de la începuturi, ca un foc național ce din sine și pe măsură se aprinde. În nr. 8, din 5/27 martie 1866, apare răspunsul: „Cernăuți. M. E. Vom primi toate cu bucurie, numai te rugăm ca, încât se poate, să scrii după ortografia ce o urmărim și noi.” În nr. 10, din 5/17 aprilie 1866, la **Poșta redacțiunii**: „Cernăuți. M. E. Ți-am trimis epistolă privată.” În numărul din 15/27 mai îi apare **O călărire în zori**. Traduce **Lanțul de aur**, de Onkel Adam, pentru a-l trimite revistei. În nr. 7, din 15/27 iunie, i se răspunde: „**Lanțul de aur** asisdere va ieși. N-ai primit epistola noastră? De ce nu ni mai trimiți niscari poesii?” Mai departe, revista îi publică poeziile: **Din străinătate** (17/29 iulie 1866), **La Bucovina** (14/26 august 1866), **Speranța** (11/23 septembrie, 1866). Supus unei ordini superioare, Eminescu pleacă să traverseze Transilvania, să salute acea „Romă-mică”, Blajul, locul „de unde a răsărit soarele românismului”, cum a zis el prietenilor săi, ca într-un basm al ființei noastre naționale. Iosif Vulcan, cunoscându-i traseul cu popasuri cu tot, îl îndemna la **Poșta redacțiunii a Familiei**, din 16/28 oct. 1866: „Blaj. M. E. Nu e încă gata novela despre care

mi-ai scris? Dacă e gata, trimite-mi-o de loc, căci acum s-ar putea publica.” Nuvela este trimisă și publicată pe toamnă. Între timp, îi apar alte poezii. În turneul pe care îl face cu trupa lui Mihali Pascaly, prin orașele transilvănene, ajungând la Arad, în prima jumătate a lunii august a anului 1868, Eminescu se întâlnește cu Iosif Vulcan, care venise să vadă trupa teatrală și pe „finul său literar”. Se știe că pe lângă revistă ființa și **Societatea pentru fond de teatru român**, care își avea drept scop sprijinirea înființării unui teatru național al românilor din această parte a țării; în acest context trebuie văzut și articolul, solicitat poate de Iosif Vulcan, dar intim liniilor directoare ale creației eminesciene, **Repertoriul nostru național** – un adevărat compendiu de istorie a teatrului nostru până la acea dată – publicat în **Familia**, nr. 3 din 18/30 ianuarie 1870, când Eminescu se afla deja pe cărările cercetării culturii universale, din perspectiva geniului nostru național, și ale edificării celei românești. De aici înainte, Iosif Vulcan îi va urmări continuu activitatea și va da seama periodic în revista sa. Peste 13 ani, în cel mai trist și disperant moment al vieții lui Eminescu, adică în anul 1883, Iosif Vulcan îl întâlnește pe poet la București – așa cum a ținut să spună în discursul festiv – și-i ia cele câteva poezii erotice, pe care i le publică în revista sa, trimițându-i și un mic onorariu. Acum, iată scrisoarea – „durere numai fragment” – pe care Eminescu i-o trimite și la care ține atât de mult Iosif Vulcan:

„Mult stimat domnule și amice,

Mulțumesc pentru onorariul trimis – **cel dintâi pentru lucrări literare pe care l-am primit v-odată-n viață**. În România domnește demagogia și în politică, și în literatură; precum omul onest rămâne aici necunoscut în viața publică, astfel talentul adevărat e înecat de buruiana rea a mediocrităților, a acelei școale care crede a putea înlocui talentul prin impertinență și prin admirație reciprocă.

Iartă-mi, stimat amice, acest ton polemic, dar te asigur că a fost pentru mine o rară mângâiere de-a mă vedea remunerat dintr-un colț atât de depărtat al României, din Oradea-Mare – când în țara mea proprie nu voi ajunge nicicând să însemnez ceva, excepție făcând de cercul restrâns al câtorva amici. Și-apoi să nu fiu pesimist?” (apud. G. Călinescu, *op. cit.*, **O scrisoare inedită a lui Eminescu**, în **Familia**, XXXV, 1899, pp. 1;10).

Iar în **Familia**, nr. 26 din 25 iunie / 7 iulie, 1889, tânguirea lui Iosif Vulcan, din articolul **Eminescu a murit!**, umple bolțile: „Națiunea mea, îmbracă doliu! Literatura noastră jelește! Poesia română plânge! Vi s-a dărâmat o columnă, vi s-a stins un luceafăr, vi s-a răpit o podoabă... Genialul poet Mihail Eminescu a încetat din viață.” Durerea a luat chipul versetelor, de tragică invocare divină a geniului nostru național. Două triade sunt invocate: **națiunea-literatura-poezia** și **columna-luceafărul-podoaba** (ca frumusețe a creației), cea din urmă devenind corola celeilalte; și împreună, templul cu pereți cu oglinzi al ființei românești.

Aici, Iosif Vulcan a avut grijă să depună „cea mai scumpă reliquie literară” a sa, pe care o păstra din partea poetului.